

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327.351

Григор О. О.,
кандидат наук з державного управління,
доцент, докторант, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Глобалізація викликала до життя низку процесів, які потребують глибокого переосмислення. Серед них – крах блокової системи розмежування держав, мінімізація тоталітарного мислення і світобудови, зростання сили й значення філософії миру та співробітництва, піднесення авторитету і активізація діяльності демократичних інститутів тощо. Ці зміни спричинюють необхідність встановлення нових «правил гри» щодо вирішення проблем, які виникають у глобалізованому світі. На зміну «авторитету сили» приходять «авторитет розуму», а разом з ним – нові технології дипломатії, котрі ґрунтуються на толерантності та взаємному розумінні. Водночас зміна світових реалій детермінує запровадження такого принципу політичної взаємодії як консенсус. Усе це зумовлює необхідність належного теоретичного осмислення природи і технологій політичного спілкування.

Ключові слова: людина, політика, глобалізація, консенсус, політичне спілкування, політичні технології.

Сучасна глобалізація припускає зрощення економік (і, водночас, інститутів політики, ідеології, системи управління) усіх країн в одну єдину економічну систему з перспективою подібної політичної та ідеологічної уніфікації й можливої (хоча й не завжди бажаної), культурно–духовної стандартизації. Величезну роль відіграють у цьому транснаціональні корпорації (ТНК). Глобалізація перш за все виявляється у вільному, нічим не обмеженому переміщенні ідей, капіталу, товарів і грошей з країни в країну. Найбільше просування відбулося у сфері фінансів: вже зараз виникла і набула гігантського впливу на все економічне життя світу глобальна фінансова система.

У політиці поняття глобалізму застосовується для визначення такого стилю, коли певне питання розглядається і вирішується у контексті загальних для людства проблем, котрі стосуються всіх і потребують для свого розв'язання спільних зусиль.

Цей термін у 60–х роках ХХ ст. запровадили в науку відомі теоретики Римського клубу Е. Ласло, Д. Медоуз, М. Месарович, А. Печчеї та ін. Глобалізація сприяє взаємозв'язку і взаємозалежності всіх країн, «спресовує» світ у єдине ціле, перетворює планету на «світове село» («*global village*») із спільними проблемами.

На межі тисячоліть людство зіткнулося з надзвичайно гострими проблемами, які дістали назву «глобальних» і під якими розумітимемо сукупність суперечливих процесів, що є змістом сучасної кризи світової цивілізації. Глобальні проблеми створюють загрозу нормальному розвитку і навіть існуванню країн світу, потребують для відвернення цих катастрофічних наслідків спільних зусиль, тобто мають всеохоплюючий, планетарний, глобальний характер.

Ф. Фукуяма у своїй гучній статті «Кінець історії?» (1989), а потім у книзі «Кінець історії та остання людина»

(1992) писав про наставшу у світі незаперечну перемогу ідей економічного і політичного лібералізму. А оскільки, на його думку, світ ідей визначає і створює матеріальний світ, то це означає прийдешню у самому недалекому майбутньому повну перемогу капіталізму на усій земній кулі. Капіталізм є найвищим досягненням людства, далі за яке воно піти не може і не піде. Тому з переможним пануванням капіталізму у всьому світі прийде кінець людської історії. «Тріумф Заходу, західної ідеї, – пише він, – очевидний перш за все тому, що у лібералізму не залишилося ніяких життєздатних альтернатив... Те, чому ми, ймовірно, свідки, – не просто кінець холодної війни або чергового періоду післявоєнної історії, але кінець історії як такої, завершення ідеологічної еволюції людства і універсалізації західної ліберальної демократії як остаточної форми правління» [1, с. 290–291]. Як обмовляється Ф. Фукуяма, це не означає, що надалі взагалі не відбуватиметься ніяких подій. Адже від перемоги лібералізму у сфері ідей до його перемоги у реальному світі ще далеко. Світ у цей перехідний час буде розділений на дві частини: одна належатиме вже до постісторії, а інша поки що ще до історії. Тому будуть конфлікти в ще існуючій історичній частині світу, а також між постісторичною та історичною його частинами. Але все це дрібниці. Для серйозного конфлікту потрібні крупні держави, що все ще знаходяться в межах історії; а вони – то якраз і йдуть з історичної сцени.

«Кінець історії, – робить висновок автор, – сумний. Боротьба за визнання, готовність ризикувати життям заради суто абстрактної ідеї, ідеологічна боротьба, що вимагає відваги, уяви та ідеалізму, – замість усього цього – економічний розрахунок, нескінченні технічні проблеми, турбота про екологію і задоволення витончених запитів споживача. У постісторичний період немає ні мистецтва, ні філософії; є лише музей людської історії, що ретельно оберігається» [1, с. 310]. У цілому настає царство загальної міщанської радості і вічної нудьги. Як запевняє автор, він не перший, хто проголосив прийдешній кінець історії. Колись, мовляв, завзятым пропагандистом цієї ідеї був К. Маркс. Але тільки останній вважав, що кінець історії настане з приходом комунізму, який вирішить усі протиріччя. Тут у Фукуяма відбувається те ж саме, що можна спостерігати у нього у випадку з посиланнями на ідеї М. Вебера. Про останнього він знав з чуток. Такий же характер його знайомства і з К. Марксом. Основоположник марксизму ніколи не вважав і не писав, що з перемогою комунізму настане кінець людської історії. Навпаки, К. Маркс стверджував, що з цієї миті тільки і почнеться справжня історія людства. Все, що було до цього, – це лише передісторія людського суспільства [2, с. 7–8]. До речі, Ф. Фукуяма не перший, хто приписав К. Марксу ідею кінця історії. До нього з подібного ж роду твердженнями виступали Л. фон Мізес [3, с. 264] і К. Поппер [4, с. 481].

Але хоча посилання на К. Маркса невірне, автор дійсно не оригінальний. Ідея кінця історії обґрунтовувалася

свого часу Г. В. Ф. Гегелем, а у ХХ ст. – шанувальником великого німецького філософа російським емігрантом О. В. Кожевниковим, що відомий як Кожев (1902–1968) у цілому ряді робіт, зокрема у книзі «Вступ у читання Гегеля», «Ідея смерті в філософії Гегеля» [5]. «Насправді, – писав А. Кожев, – кінець людського Часу або Історії, тобто остаточне знищення власне Людини або вільного та історичного Індивіда означає просто припинення Дії у найсильнішому сенсі цього слова. Що практично означає наступне: зникнення кривавих революцій і воєн. А також і зникнення Філософії: раз Людина по суті своїй більше не змінюється, то немає більше підстав і для того, щоб змінювати (істинні) принципи, що знаходяться в основі пізнання Світу і Я» [6, с. 31]. Але всупереч і А. Кожеву, і особливо Ф. Фукуямі є усі підстави вважати, що людство в кінці ХХ– на початку ХХІ ст. вступило у період найбільших потрясінь, які і визначають його майбутнє.

Ще на початку ХХ ст. визначний італійський економіст Вільфредо Парето (1848–1923) звернув увагу на те, що *обсяги фінансових угод набагато випереджають число реальних товарних операцій*. До теперішнього часу розрив між фінансовими і товарними ринками настільки посилюється, що перші втрачають безпосередній зв'язок з другими. Відомий російський економіст академік Д. С. Львов порівнює сучасну світову фінансову систему з перевернутою пірамідою. Нижня її основа – фінанси, обслуговуючі реальний сектор або потік товарних благ. На їхню частку припадає не більше 10–12% від загального обороту світових фінансових ресурсів. Решта усього грошового капіталу знаходиться у вільному плаванні, не має реального матеріального накопичення. «Це ринок, – пише Д. С. Львов, – де гроші роблять гроші, тобто ринок гравців в рулетку» [7, с. 14]. Об'єм операцій зі спекулятивним (фіктивним) капіталом на світовому фінансовому ринку, у десятки раз перевищує об'єм операцій по обслуговуванню сфери виробництва і безперервно зростає. Якщо об'єм валютних операцій в глобальній фінансовій системі за один день у 1997 р. складав суму у 600 млрд. доларів, в 1998 р. – 800 млрд., в 2003 р. – 1 трлн., то в 2006 і 2007 рр. по 1,25 трлн. У 2008 р. він перевищив рівень у 1,5 трлн. доларів [8, с. 10]. Таким чином, оборот засобів в глобальній фінансовій системі за один тільки тиждень рівний річному валовому продукту США, а за час трохи менше місяця – всьому світовому валовому продукту [9, с. 9].

«У блискавичних переміщеннях цих гігантських фінансових ресурсів, – пише відомий російський фінансовий експерт Л. М. Макаревич, – беруть участь щодня тисячі транснаціональних і національних банків, корпорацій, фінансових і брокерських компаній, інвестиційних інститутів, пенсійних, пайових і хедж-фондів... Вони озброєні новітніми технічними засобами, фінансовими технологіями і продуктами, для яких не існує державних кордонів» [10, с. 3]. Саме цей спекулятивний капітал (а головну роль у ньому грає американський) визначає зараз динаміку світової економіки. Його «таранна» сила величезна. У будь-який момент фінансовий шквал може обрушитися на економіку будь-якої слабкої країни, включеної у цю глобальну систему, і привести її до катастрофи. Світова фінансова система перетворилася, по суті, у глобальний спекулятивний конгломерат, що функціонує не на користь розвитку національних економік, зростання промислового

виробництва і рівня життя людей, а на користь зміцнення позицій країн золотого мільярда. «Це ракова пухлина на живій тканині світової економіки. Масштаби її постійно розростаються. Метастази пронизують фінансові системи усе більшого числа країн. Небезпека розростання цієї фінансової чуми ХХ ст. стає все більш очевидною. Якщо її не зупинити, то, як передбачають прогресивні мислителі сучасності, вона може вибухнути у глобальну світову кризу ХХІ століття» [7, с. 15].

Світовий капіталістичний ринок, який існував вже давно, був системою національних капіталістичних ринків. Суб'єктами цього ринку, що діють, були національні підприємства і корпорації. Виникаючий глобальний ринок є нероздільним єдиним цілим, яке надбудовується над національними ринками, втягує їх у себе і поглинає. Його діючими суб'єктами у першу чергу є ТНК і різного роду транснаціональні ж фінансові утворення. Якщо національні ринки грошей і товарів до початку процесу глобалізації певною мірою контролювалися і регулювалися урядами, то глобальна економічна система не контролюється і не регулюється ніким. У ній панує анархія, що надає можливість найбільшим фінансовим ділкам і господарям транснаціональних корпорацій не тільки діяти без будь-яких обмежень і перешкод, але і нав'язувати свою волю керівникам держав. Глобальний ринок крок за кроком почав підминати під себе уряди країн, залучених у нього. Глобалізація неминуче веде до применшення, а потім і до втрати спочатку економічного, а потім і політичного суверенітету залучених у цей процес держав. Як сказав на Всесвітньому економічному форумі у Давосі в лютому 1996 р. глава Бундесбанку Ганс Тітмайер, проблема зараз полягає лише в тому, що «політики в більшості своїй все ще не розуміють, до якого ступеня вони вже знаходяться під контролем грошових ринків і навіть управляються ними» [11, с. 91].

Поняття «глобальні проблеми» походить від французького слова «Global», що означає «всезагальний», «той, що охоплює усю земну кулю». Кожна з глобальних проблем породжена специфічними причинами, зумовленими, з одного боку, специфікою розвитку продуктивних сил, географічним середовищем, рівнем прогресу техніки, природно-кліматичними умовами, тобто речовим змістом суспільного способу виробництва, а з іншого – специфічною суспільною формою, особливістю розвитку відносин власності. За всієї різноманітності причин глобальних проблем існують також спільні для них причинно-наслідкові зв'язки, властиві розвиткові технологічного способу виробництва.

Серед глобальних проблем найчастіше фігурують сировинна, продовольча, екологічна, демографічна, енергетична, проблеми миру та роззброєння, подолання бідності та відсталості, які не нові для людства. З розвитком людської цивілізації можуть виникати і вже виникають нові глобальні проблеми. До глобальних стали зараховувати проблему освоєння та використання ресурсів Світового океану, Космосу. Їх аналіз дає змогу відзначити, що вони тісно взаємопов'язані. Так, енергетична та сировинна проблеми співвідносяться з екологічною, екологічна – з демографічною, демографічна – з продовольчою і т.д. Важливою ознакою як не нових, так і нових проблем розвитку людської цивілізації є їх глобальний характер, адже вони зачіпають життєво важливі інтереси всіх держав і народів світу, виступають потужним фактором

посилення взаємозалежності та цілісності світу, надаючи йому нових інтеграційних рис.

Розвиток глобалізації світового господарства змінює пріоритети глобальних проблемах. Якщо у 70–80-х роках ХХ ст. головною вважалась проблема запобігання світовій ядерній війні, то нині пріоритетною окремі фахівці вважають екологічну проблему, інші – демографічну, а треті – проблему бідності та відсталості. Однак усі ці проблеми можна вважати пріоритетними, адже вони безпосередньо пов'язані з виживанням людства, хоча і породжені дією різних факторів, а отже, є об'єктами дослідження таких наук, як міжнародна економіка, соціологія, право, біологія, географія, екологія, океанологія та ін.

Загострення глобальних проблем людської цивілізації викликане безсистемною, безконтрольною утилізацією природних ресурсів, низькою технологічною культурою матеріального виробництва, максимізацією, а не оптимізацією темпів економічного зростання, домінуванням технократичного підходу над соціальним, масштабним впливом людської цивілізації на навколишнє середовище, необмеженим вторгненням людства в біосферу. Суттєвими причинами цього загострення також є швидка урбанізація населення планети, зростання гігантських мегаполісів і агломерацій, що супроводжується скороченням сільськогосподарських угідь, лісів, бурхливою автомобілізацією, поглибленням суперечностей між світовим економічним розвитком та соціальним прогресом.

З'ясовуючи сутність глобальних проблем, по-різному трактують причини їх загострення і природу цих явищ.

Сутність глобальних проблем – комплекс зв'язків і відносин між державами та соціальними системами, суспільством і природою у загальнопланетарному масштабі, які зачіпають життєві інтереси народів усіх країн і можуть бути розв'язані їх спільними зусиллями.

Так, американські науковці [12; 8]. головними причинами зростання мілітаризації капіталістичної економіки вважають природно-історичні умови розвитку людини, її психологію, прагнення до насильства. Причину кризи довкілля західні вчені вбачають у притаманному людині інстинкті до руйнування. Більшість західних ідеологів такою причиною називають лише зростання кількості населення, сучасну НТР, збільшення промислового виробництва [13–17].

Такі тлумачення, по-перше, ігнорують соціальну сутність людини, є ознакою однобічного підходу до неї лише як до біологічної істоти. Насправді, як уже зазначалося, хоч у людині органічно поєднуються біологічне та соціальне, але її сутність – це насамперед сукупність усіх суспільних відносин. По-друге, пояснювати загострення екологічних проблем лише розгортанням НТР, зростанням промислового виробництва означає перебувати на позиціях технологічного детермінізму. Суто біологізаторське пояснення таких причин характерне для тих науковців, які вбачають загострення глобальних проблем тільки у зростанні народонаселення.

Ці автори ігнорують вирішальну роль у виникненні глобальних проблем людства соціально-економічної форми суспільного способу виробництва – відносин власності, системи виробничих відносин. Мета таких концепцій – вину капіталістичної системи за загострення глобальних проблем перекласти на все населення планети, його зростання.

Тому є необхідним класифікувати глобальні проблеми сучасності. Зокрема, за походженням, характером і способом розв'язання глобальні проблеми класифікуються на декілька видів.

До *першої групи* належать проблеми, які виникають у сфері взаємодії природи і суспільства. Серед них слід виділити надійне забезпечення людства сировиною, енергією, продовольством тощо, раціональне природокористування і збереження природного навколишнього середовища, раціональне використання ресурсів Світового океану, мирне освоєння космічного простору. Вони спричинені закономірностями розвитку світових продуктивних сил, що створює можливість для зростання масштабів господарської діяльності, потребує все більшої кількості світового видобутку сировини, використання прісної води, вирубування лісів, збільшення навантаження на природний потенціал сільського господарства. Це сприяє задоволенню потреб людини в засобах існування, зростанню старих виробничих потреб та виникненню нових.

Друга група проблем – це глобальні проблеми у сфері суспільних взаємовідносин, які пов'язані із роззброєнням, конверсією військового виробництва і збереженням миру, відверненням світової термоядерної війни, недопущенням локальних, регіональних і міжнародних криз та забезпечення стабільного миру; подолання економічної відсталості частини регіонів і країн світу.

Серед глобальних проблем, які нині постали перед людством, збереження миру – найактуальніше питання, яке потребує невідкладного розв'язання. Хоча закінчення «холодної війни» призвело до припинення протистояння двох антагоністичних соціально-політичних систем і зняло гостроту та неминучість прямої загрози знищення людства у глобальній війні, війна не зникла з арсеналу засобів розв'язання суперечностей між країнами, націями, релігіями. В останні роки ХХ ст. та на початку ХХІ ст. зросли кількість та масштаби військових конфліктів локального характеру щодо територіальних, етнічних, релігійних розходжень, що загрожують перетворитись у регіональні або загальносвітові конфлікти з відповідним втягуванням нових учасників. За підрахунками, на кінець 1990-х років ХХ ст. у світі налічувалось близько 50 конфліктів, де велись бойові дії та проливалась кров. Це, зокрема, конфлікти в Іраці, Африці, Південно-Східній Азії, Афганістані, колишній Югославії, деяких державах СНД.

Новою загрозою існування людства стало розширення «клубу» ядерних держав. У 1998 р. Індія та Пакистан здійснили випробування ядерної зброї. До держав, які здійснюють реалізацію програм зі створення ядерної зброї, належать ПАР, Ізраїль, Іран, КНДР, а до потенційно ядерних держав належать Японія, Тайвань, Бразилія, Аргентина.

До *третьої групи* належать глобальні проблеми у сфері розвитку людини забезпечення її майбутнього існування. Вони охоплюють проблеми пристосування людини до умов природного і соціального середовища, яке динамічно змінюється під впливом НТР, подолання таких тяжких захворювань, як онкологічні, СНІД, серцево-судинні, різноманітних епідемій; культурно-моральні проблеми втрати окремою людиною довіри до соціальних інститутів, нестабільності сім'ї та послаблення зв'язку поколінь; боротьба з міжнародною злочинністю,

наркобізнесом, торгівлею людьми, тероризмом; проблеми демократизації та охорони прав людини.

Глобальні проблеми розвитку людської цивілізації відрізняються загальнопланетарним характером, пов'язані із забезпеченням життєвих потреб народів усіх країн незалежно від їх соціального ладу, рівня соціально-економічного розвитку, географічного місцезнаходження і можуть бути вирішені шляхом співробітництва та взаємодії всіх держав, їх невирішеність породжує загрозу для майбутнього нашої цивілізації. Наприклад, науково-технічна революція призвела до небаченого розвитку засобів знищення людини, національного багатства, військової справи та гонки озброєнь.

Протягом ХХ ст. світові війни витратили зросло більше ніж у 30 разів. Якщо в період між двома світовими війнами воєнні витрати людства становили від 20 до 22 млрд. дол. США щорічно, то нині ця сума перевищує 1 трлн. дол.

Отже, глобальні проблеми досить різноманітні за своїм змістом, їх розвиток має суперечливий та багатовимірний характер. Водночас вони мають цілий ряд загальних специфічних рис, що виділяє їх на фоні інших проблем світової економіки. Специфіка глобальних проблем полягає в наявності низки притаманних їм спільних рис:

- 1) кожна з цих проблем і всі разом відіграють важливу роль для майбутнього людства. Тому затримка з їх вирішенням призведе до деградації умов життя і виробничої діяльності на планеті, що несе в собі смертельну небезпеку для існування людської цивілізації;
- 2) у процесах і явищах глобальних проблем проявляється поглиблення та ускладнення світогосподарських зв'язків, інтернаціоналізація інших суспільних процесів на Землі;
- 3) розв'язання цих проблем можливе лише за умови об'єднання зусиль усіх держав і народів.

Знайти основні шляхи та засоби вирішення глобальних проблем – це означає забезпечити умови виживання всіх народів і подальший соціально-економічний розвиток людської цивілізації.

Наприклад, основними шляхами розв'язання глобальних проблем країн, що розвиваються, є такі:

- здійснення системи заходів, спрямованих на забезпечення динамічного соціально-економічного розвитку цих країн у науково-технічній і соціально-економічній сферах;
- формування нового світового порядку, який би гарантував реальну допомогу країнам, що розвиваються, у вирішенні їхніх проблем;
- істотне трансформування у межах світового господарства механізму ціноутворення на природні ресурси шляхом відходу від їх визначення гігантськими ТНК, що контролюють природні багатства країн, що розвиваються;
- нарощування випуску готової продукції цими країнами, що дало б змогу навіть за існуючої кон'юнктури на світовому ринку значно збільшити доходи від експорту;
- надання економічно розвинутими державами світу країнам, що розвиваються, значних фінансових, людських, технічних та інтелектуальних ресурсів для розвідування і розробки природних ресурсів, їх переробки, транспортування та реалізації за трансформованими цінами з метою збільшення валютних доходів, встановлення ними економічного суверенітету над цими ресурсами. Зазначені кошти спрямувати на інтенсивний розвиток сільського господарства, подолання

його нераціональної монокультури. З цією метою у 2000 р. країни-члени ООН ухвалили «Цілі розвитку для нового тисячоліття», а з 2002 р. – «Монтерейський консенсус», в якому обумовлюються конкретні зусилля триразового збільшення допомоги найбіднішим регіонам світу для забезпечення міжнародної мети: підвищення обсягу зовнішньої допомоги до рівня 0,7% від сукупного ВВП заможних країн; здійснення прогресивних аграрних перетворень у сільському господарстві цих країн та ліквідація неокolonіальних форм господарювання в цій галузі.

Розв'язання глобальних проблем сучасності вимагає розробки і реалізації колективних програм для забезпечення майбутнього людської цивілізації.

Глобальні проблеми – це не хаотичні явища і процеси: вони тісно взаємопов'язані. Для їх вирішення потрібні нові підходи і практичні заходи, які б виходили із цілісності світу, необхідності співробітництва в планетарному масштабі.

Між країнами світового співтовариства існують суперечності, що часто призводять до регіональних і міжрегіональних конфліктів із застосуванням зброї. У ХХІ ст. глобальні проблеми ставлять перед людством завдання, яке має доленосне значення: подолати політичні і воєнно-політичні суперечності і конфлікти заради успішного вирішення глобальних проблем. Треба будь-що зберегти мир на планеті. А це означає, що народи світу мають засвоїти нове політичне мислення.

Нове політичне мислення знаменує усвідомлення важливості і негайного вирішення глобальних проблем, включаючи розробку системи ефективних міжнародних процедур і механізмів, здатних забезпечити збереження і розвиток людської цивілізації в цілому.

Глобальні проблеми неможливо вирішити швидко на рівні окремих країн. Потрібен єдиний міжнародний механізм їх розв'язання і регулювання, визначення міжнародних правових та економічних норм. Великі надії у вирішенні глобальних проблем покладаються на ООН, МВФ, ВТО, регіональні і галузеві організації, котрі мають великий досвід координації міжнародних зусиль, використання ресурсів, регулювання міжнародних економічних зусиль.

Із глобальними проблемами людство може впоратися. Для цього воно вже має в розпорядженні достатні науково-технічні і матеріальні досягнення. Можна навести численні приклади успішних спроб щодо розв'язання, хоча б часткового, ряду глобальних проблем. Так, на міжнародному рівні приділяється велика увага екологічним проблемам. Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку розробляє програми покращання якості природного середовища та загального екологічного стану. Ця комісія і ряд інших міжнародних організацій визначають критерії екологічної безпеки, розробляють короткострокові та довгострокові програми. У 2000–х рр. витрати на природоохоронні заходи зросли приблизно у 6 разів проти рівня витрат 1970–х рр.

Необхідність пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем людства породжена тими реальними загрозами, які виникли перед світовим співтовариством. Їх небезпечний характер для подальшого існування людства та пошук шляхів розв'язання настановує на два висновки.

Шляхи розв'язання таких глобальних проблем, як екологічна, паливно-енергетична та сировинна

пов'язуються зі швидким розвитком і використанням основних видів відновлюваної енергії, як сонячна, вітрова, океанічна та гідроенергія річок; структурними змінами у використанні існуючих невідновлюваних видів енергії: зростання частки вугілля в енергобалансі національних економік та зменшення газу і нафти, оскільки запасів останніх на планеті менше. А їх цінність для хімічної промисловості набагато більша. Свою роль у регулюванні зазначених процесів, у розв'язанні глобальних проблем повинні відіграти ООН, МВФ, СОТ, регіональні та галузеві організації, котрі мають великий досвід координації міжнародних зусиль, використання ресурсів, регулювання міжнародних економічних зусиль.

Для розв'язання глобальних проблем людство має в розпорядженні достатні науково-технічні і матеріальні досягнення, напрацьовано відповідні форми. Серед останніх слід назвати міжнародну комісію з навколишнього середовища і розвитку, яка розробляє програми покращання якості природного середовища та загального екологічного стану. Ця комісія і ряд інших міжнародних організацій визначають критерії екологічної безпеки, розробляють короткострокові та довгострокові програми захисту навколишнього середовища.

Складність розв'язання глобальних проблем сучасності не означає, що світова спільнота не усвідомлює згубної небезпеки їх ігнорування, потреби комплексного міждержавного підходу їх вирішення.

Відбулася колосальна зміна структури світової спільноти з її крихким, але стійким балансом сил, системою стримувань і противаг. У книзі Семюела Хантінгтона, що вийшла у 1996 р., «Зіткнення цивілізацій і перетворення світового порядку» змальований новий тип суспільно-глобального ворога на рівні проєктів світових історичних альтернатив майбутнього розвитку – зіткнення християнства і ісламу. Їх відносини взаємно ворожі. Кожен вбачає в супротивнику свого ворога. Конфлікт ХХ століття між ліберальною демократією і марксизмом-ленінізмом, – на думку Хантінгтона, – є не більше ніж швидкоплинний і протиприродний історичний феномен у порівнянні з постійними антагоністичними відносинами між ісламом і християнством [18, с. 13].

Однак вагомішим і глобальнішим є вибір суспільно-історичних альтернатив сучасного міжнародного розвитку – це зіткнення альтернатив майбутнього економіко-суспільного розвитку.

Питання про можливість зіткнення цивілізацій і його наслідки, яке виникло сьогодні, отримає свою відповідь лише на протязі ХХІ століття. Проте вже ясно, що в принципі він не може бути вирішений силою. Не може він вирішуватися і шляхом нав'язування однією цивілізацією своїх цінностей іншій. Шлях до виходу з наростаючої загрози в іншому – у визнанні рівноцінності і самодостатності різних цивілізацій, господарсько-економічних моделей, у відмові від їх поділу на вищі і нижчі, в готовності поважати і визнавати чужі права. Все це і вимагає вже згаданої кардинальної зміни парадигми економіко-суспільного мислення, а разом з нею і революційного оновлення міжнародної культури глобальних людських відносин. І лише на такій основі, якщо говорити гранично чесно, може скластися новий світовий порядок міжнародних відносин і міжнародної економіки. Без цього він виявиться прекрасною, але всього лише мрією, для здійснення якої будуть потрібні нові жертви.

Список використаних джерел

1. Фукуяма Ф. Конец истории? // Философия истории. Антология. – М., 1995. – С.290–310.
2. Маркс К. К критике политической экономии // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Т.13. – С.1–167.
3. Мизес Л. фон. Теория и история: Интерпретация социально-экономической эволюции. – М.: ЮНИТИ–ДАНА, 2001. – 295 с.
4. Поппер К. Открытое общество и его враги. – Т.2. Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы. – М.: Феникс, 1992. – 528 с.
5. Кожев А. Идея смерти в философии Гегеля. – М.: Издательство «Логос», 1998. – 208 с.
6. Декомб В. Современная французская философия. – М.: Весь мир, 2000. – 344 с.
7. Львов Д. Предисловие к русскому изданию // Мартин Г.–П., Шуман Х. Западная глобализации: атака на процветание и демократию. – М.: Издательский дом «Альпина», 2001. – 335 с.
8. Henwood D. Wall Street. How It Works and for Whom. – London and New York: Verso, 2009. – 372 p.
9. Долгов С. И. Глобализация экономики: новое слово или новое явление? – М.: «Изд-во «Экономика», 1998. – 215 с.
10. Макаревич Л. Спекулятивный капитал берет на прицел российские стратегические позиции // «Финансовые известия». – 02.04.1998. – №23 (473). – С.3.
11. Мартин Г.–П., Шуман Х. Западная глобализации. Атака на процветание и демократию. – М.: Издательский дом «Альпина», 2001. – 335 с.
12. Evans–Pritchard A. Shut Down the Fed (Part II). – Daily Telegraph, Sept. 27th, 2010.
13. Чумаков А. Н. Глобализация. Контурь целостного мира. – М.: Проспект, 2009. – 432 с.
14. Engdahl W. A century of war. Anglo–American oil politics and the New World Order. – Wiesbaden: Dinges & Frick, 2011. – 356 p.
15. Engdahl W. Oil collapse signals next phase of global depression. – «Executive Intelligence Review». – Jan. 1, 2009. – Vol.26. – №1. – P.4–5.
16. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis. – New York: W. W. Norton; First Edition edition, 2009. – 224 p.
17. Kurz R. Kollaps der Modernisierung: vom Zusammenbruch des Kasernensozialismus zur Krise der Weltökonomie. – Frankfurt am Main: Eichborn, 2009. – 288 s.
18. Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций. – М.: ООО «Издатель–ство АСТ», 2003. – 603 с.

References

1. Fukujama F. Konec istorii? // Filosofija istorii. Antologija. – М., 1995. – S.290–310.
2. Marks K. K kritike politicheskoj jekonomii // Marks K., Jengel's F. Sochinenija. – Т.13. – S.1–167.
3. Mizes L. fon. Teorija i istorija: Interpretacija social'no-jekonomicheskoj jevoljucii. – М.: JuNITI–DANA, 2001. – 295 s.
4. Popper K. Otkrytoe obshhestvo i ego vragi. – Т.2. Vremja lzheprorokov: Gegel', Marks i drugie orakuly. – М.: Feniks, 1992. – 528 s.
5. Kozhev A. Ideja smerti v filosofii Gegelja. – М.: Izdatel'stvo «Logos», 1998. – 208 s.
6. Dekomb V. Sovremennaja francuzskaja filosofija. – М.: Ves' mir, 2000. – 344 s.
7. L'vov D. Predislovie k russkomu izdaniju // Martin G.–P., Shuman X. Zapadnja globalizacii: ataka na procvetanie i demokratiju. – М.: Izdatel'skij dom «Al'pina», 2001. – 335 s.
8. Henwood D. Wall Street. How It Works and for Whom. – London and New York: Verso, 2009. – 372 p.
9. Dolgov S. I. Globalizacija jekonomiki: novoe slovo ili novoe javlenie? – М.: «Izd-vo «Jekonomika», 1998. – 215 s.
10. Makarevich L. Spekuljativnyj kapital берет na priצל rossijskie strategicheskie pozicii // «Finansovye izvestija». – 02.04.1998. – №23 (473). – S.3.
11. Martin G.–P., Shuman X. Zapadnja globalizacii. Ataka na procvetanie i demokratiju. – М.: Izdatel'skij dom «Al'pina», 2001. – 335 s.
12. Evans–Pritchard A. Shut Down the Fed (Part II). – Daily Telegraph, Sept. 27th, 2010.
13. Chumakov A. N. Globalizacija. Kontury celostnogo mira. – М.: Prospekt, 2009. – 432 s.
14. Engdahl W. A century of war. Anglo–American oil politics and the New World Order. – Wiesbaden: Dinges & Frick, 2011. – 356 p.

15. Engdahl W. Oil collapse signals next phase of global depression. – «Executive Intelligence Review». – Jan. 1, 2009. – Vol.26. – №1. – P.4–5.

16. Krugman P. The Return of Depression Economics and the Crisis. – New York: W. W. Norton; First Edition edition, 2009. – 224 p.

17. Kurz R. Kollaps der Modernisierung: vom Zusammenbruch des Kasernensozialismus zur Krise der Weltökonomie. – Frankfurt am Main: Eichborn, 2009. – 288 s.

18. Hantington S. Stolknovenie civilizacij. – M.: OOO «Izdatel'stvo ACT», 2003. – 603 s.

Grigor O. O., PhD in Public Administration, associate professor, doctoral candidate, the National Pedagogical University: Dragomanov (Kyiv, Ukraine), gileya.org.ua@gmail.com

Technology policy dialogue in the context of contemporary globalization changes

Globalization has brought to life a series of processes that require deep rethinking. Among them – the collapse of a block of differentiation, minimizing the totalitarian thought and creation, increase in strength and values philosophy of peace and cooperation, enhance the credibility and revitalization of democratic institutions and the like. These changes make it necessary to establish new «game rules» to address problems in a globalized world. In place of the «power of authority» comes «the authority of reason», and along with it – new technology diplomacy, which is based on tolerance and mutual understanding. At the same time changing world realities determines the introduction of the principle of political interaction as a consensus. All this calls for a proper theoretical understanding of technology and political communication.

Keywords: people, politics, globalization, consensus, political communication, political technologies.

Григор О. А., кандидат наук по государственному управлению, доцент, докторант, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Технологии политического общения в контексте современных глобализационных изменений

Глобализация вызвала к жизни ряд процессов, которые требуют глубокого переосмысления. Среди них – крах блочной системы разграничения государств, минимизация тоталитарного мышления и мироздания, рост силы и значения философии мира и сотрудничества, повышения авторитета и активизация деятельности демократических институтов и тому подобно. Эти изменения вызывают необходимость установления новых «правил игры» по решению проблем, возникающих в глобализованном мире. На смену «авторитета силы» приходит «авторитет разума», а вместе с ним – новые технологии дипломатии, которые основываются на толерантности и взаимном понимании. В то же время изменение мировых реалий детерминирует введение такого принципа политического взаимодействия как консенсус. Все это вызывает необходимость должного теоретического осмысления и технологий политического общения.

Ключевые слова: человек, политика, глобализация, консенсус, политическое общение, политические технологии.

* * *

УДК 327:342.2(303.4)

Дашевська О. В.,

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри політології, соціології та гуманітарних наук, Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля (Україна, Дніпропетровськ), dashevskay@mail.ru

ГЕОПОЛІТИЧНА СТРУКТУРА КРАЇН СВІТУ: ПОШУКИ УНІВЕРСАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗПОДІЛУ

В сучасності склалась практика поділу світового геополітичного простору на групи країн з різним геополітичним статусом або місцем. В даному напрямку працюють багато міжнародних організацій, наукових установ та окремих дослідників. Критеріями поділу виступають і економічні, і політичні, і соціальні, і правові, і географічні фактори. Найбільш популярними є моделі ООН, МВФ, Всесвітнього банку, Всесвітнього економічного форуму. Останнім часом спостерігається зацікавленість до проєктів «Freedom House», індексів трансформації, глобалізації та геополітичної потужності. В статті проаналізовано методику розрахунків індексів розвитку людського потенціалу, Polity IV, демократизації, глобалізації. Наведено приклади комплексних моделей оцінки світового геополітичного простору: типологія несоціалістичних країн, політичний атлас сучасності, національна потужність країн світу. Зроблено висновок про актуальність пошуку універсальних моделей та необхідність врахування в них основних геополітичних факторів.

Ключові слова: структура світу, індекс глобалізації, індекс демократизації, національна потужність, політичний атлас сучасності.

Провідними акторами світової політики вважаються держави. Саме держави володіють легітимним правом на використання сили у власних інтересах. Всі держави де-юре виступають як суверенні незалежні соціальні інститути. Водночас, де-факто, часто-густо менші держави залежать від більших, відбувається об'єднання держав у блоки (ЄС, Митний союз) та ін. Крім того, значний вплив на зовнішню політику держав здійснюють економічні фактори. В цій ситуації склалась міжнародна практика поділу світового політичного простору на групи: розвинені країни та ті, що розвиваються; наддержави та мікродержави тощо. Геополітичну структуру світу представляють з різних боків: відносно демократичних процесів; відносно рівня глобалізації чи трансформації; відносно рівня конкурентоспроможності та доходів; відносно релігій та цивілізаційних засад. Єдиної прийнятої усіма членами міжнародної спільноти моделі такого поділу немає.

Дослідженню даної проблематики займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: Т. Алексеева, І. Бураковський, Т. Ванханен, Т. Гурр, Г. Екстайн, М. Ільїн, М. Маршалл, А. Мельвиль, В. Ткаченко та ін.

Вагомі результати були досягнуті експертами міжнародних організацій та інститутів, зокрема: ООН, МВФ, Світовий банк, Всесвітній економічний форум, ОЕСР та іншими.

Динамічні зміни геополітичного простору змушують науковців, експертів, дипломатів шукати нові моделі, які б були сприйняті та впроваджені всіма членами клубу ООН.

Мета статті – аналіз існуючих моделей структурування світового геополітичного простору.

Загальноприйнятими концепціями структурування держав по ієрархічних сходах світу є моделі ООН, МВФ та Світового банку, які ґрунтуються на показниках економічного розвитку. Дані класифікації виступають основними орієнтирами і у світовій політиці та міжнародних відносинах.

За методикою ООН країни класифікуються за двома групами: розвинені країни та країни, що розвиваються. Основними критеріями віднесення до тієї чи іншої групи є [1]:

- ВВП на душу населення, ВНП;
- частка продукції обробної промисловості і сфери послуг у ВВП;
- рівень освіти населення;
- тривалість життя населення.

За класифікацією МВФ, країни розподіляються за двома основними групами: індустріальні або промислово розвинені країни та країни, що розвиваються. В рамках названих груп виділяється багато підгруп. Наприклад, в групі промислово розвинених країн виділяють країни G8, країни євро, нові індустріальні країни Азії тощо. Друга група має набагато більше підгруп і їх виділення залежить від цілей аналізу. Так, тут виділяють країни:

- за географічним критерієм (країни СНД, країни Азії, країни Латинської Америки та ін.);
- о за аналітичними критеріями країни розподіляються відносно джерела експортних доходів; відносно чистого кредитора чи дебітора та ін. [2].

Світовий банк виділяє чотири групи країн за ВВП на душу населення: країни з низьким рівнем доходу; країни з доходом нижче середнього; країни з доходом вище середнього; країни з високим рівнем доходу.